

Akadeemilise kirjutamise alused SOSS.02.121 e-kursuse õppematerjal

Sisukord

Formaalne ja mitteformaalne kirjastiil	3
Teadusstiili eripära ja tunnused	5
Teaduslik stiil	5
Pseudo- ja parateadus	7
Lühikesed akadeemilised tekstid: abstrakt, resümee, kokkuvõte, essee, sissejuhatus, pealkiri	9
Abstrakt	9
Resümee	9
Kokkuvõte	10
Essee	10
Sissejuhatus	12
Pealkiri	12
Pikad akadeemilised tekstid	14
Referaat	14
Uurimisraport	15
Refereerimine ja tsiteerimine	18
Refereerimine	18
Tsiteerimine	18
Viitamine tekstis, allikaloendi koostamine, allikmaterjali valimine	21
Viitamine tekstis	21
Allikaloendi koostamine	22
Allikmaterjali valimine ja hindamine	23

Retsenseerimine	25
Akadeemiline (n)etikett	26
Suuline ettekanne (sh kaitsekõne)	26
Akadeemiline riietumisstiil	26
E-kirjavahetuse etikett	27
Loomevargus ehk plagieerimine	28
Loomevarguse alaliigid	28
Enamlevinud loomevarguse viisid	28
Loomevarguse põhjused	28
Loomevarguse tagajärjed	28
Loomevarguse vältimiseks	29

Formaalne ja mitteformaalne kirjastiil

Mõisted formaalne ja mitteformaalne võib lihtsama mõistmise huvides „tõlkida“ eestikeelseiks **ametlikuks** ja **mitteametlikuks**. Hästi lihtsustatult võib esimest lugeda ametkondlikku ehk tööellu, teist seevastu ametkonnavälisesse ehk nõ isiklikku ellu kuuluvaks. Siiski, igapäevaelus tuleb ette palju olukordi, kus sedavõrd lihtsustatud käsitus ei kehti. Mõningaid raskusi võib tekitada teaduskeele paigutamine nende kahe suhtes.

Eesti keele käsiraamatu (2007) kohaselt on **stiil** suhtlussituatsioonile ja -eesmärgile vastav keelekasutusviis. Stiili tunnusteks on iseärasused mitmetes keele valdkondades, sh sõnavaras, lausestuses, kujundikasutuses, teksti liigenduses. Paljudel sõnadel ja väljenditel on kindel stiilivärving, mis näitab nende kuulumist ühe või teise stiili juurde. Käsiraamat (samas) eristab kokku **viit erinevat sõnavara liiki**:

- ilukirjanduse,
- ajakirjanduse,
- teaduskeelset,
- ametlikku ja
- argikeelset sõnavara.

Ametlik sõnavara on iseloomulik valitsemisele, haldusele, õigusele ja asjaajamisele. Seevastu **argikeelset sõnavara** võib pidada kõige vabamaks, normilõdvemaks keelekujuks, mida kasutatakse vähenõudlikumas igapäevases suhtluses. Käsiraamatu jaotuse kohaselt moodustavad teaduskeel ja ametlik keel kaks erinevat üksust.

Siiski, tõmmates eraldusjoone teistsuguste tunnuste alusel, võib luua kahese jaotuse: ühte gruppi kuuluvad argi- ja ilukirjanduse keel kui mängulisemad ja vabamad ning teise ajakirjanduse, teadus- ja ametlik keel kui tunduvalt enam piiratud ja formaliseeritud. Seega kuulub teaduslik stiil käesoleva teksti kaheses jaotuses formaalse ehk ametliku stiili alaliikide hulka.

Mitteformaalses ehk mitteametlikus keeles kasutatakse küll rohkesti formaalses keeles rakendust leidvaid sõnu, kuid sageli on need läbi teinud **tähendusmuutuse**. Paljusid ametlikust keelekasutusest pärinevaid väljendeid on võimalik mitteametlikus kontekstis ja **ironilise või sarkastilise** varjundi lisamisega kasutada algsele vastupidises tähenduses. Eriti armastab (mitteametlik) argikeel **fraseologisme** (nt *pauk luuavarrest* 'täiesti ootamatu juhtum'). Suulise kõne argisõnavarasse kuuluvad ka kirjakeele sõnade **lohaka värvinguga variandid**, nt *igastahes*, *ükstapuha*, samuti **vulgarismid**. Väga oluline roll on emotsioone ja tundevarjundeid edasi anda võimaldavatele nõ **värvilistel sõnadel**, millega isiklike seisundeid ja suhtumist edasi anda ning ümbritsevat kirjeldada. Keele kasutajad on vabad ka kirjutiste välimuse ja vormistamise juures, kus samuti on lubatud olla **mänguline ja loov**.

Formaalsele ehk ametlikule keelele seatud piirangud puudutavadki peamiselt nimetatud „värvilisi“ sõnu ja väljendeid. Antud stiili juurde kuuluv sõnavara peab võimaldama infot (sh fakte) edasi anda ilma kõneleja suhtumist liigselt rõhutamata, **neutraalselt ja objektiivselt**. Kasutusel on ametkonnale ja/või asjaajamise eripäralt iseloomulik **oskussõnavara**, lauseehitus, teksti liigendus jms. Kõnekujundeid kasutatakse väga piiratult ning neid iseloomustab **rangus ja emotsionaalne vaoshoitus**. Info edastaja isikule ja tema siseelu üksikasjadele (nt mida ta tunneb) pööratakse väga vähe tähelepanu, sest **oluline on sõnumi sisu**, mitte selle edasiandja isik. Formaalne stiil eeldab **keelekasutuse korrektsust**, sh grammatilist, sõnavaralist, poliitilist jms. Sageli kehtivad ranged nõuded ka **kirjutiste välimusele ja vormistamisele**.

Kasutatud kirjandus

Eesti keele käsiraamat (2007) Koost. Erelt, M.; Erelt, T.; Ross, K. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Teadusstiili eripära ja tunnused

Teaduslik stiil

Nagu nimigi ütleb, kuulub teadusstiil teaduse juurde. Seda võib käsitleda teadlase või teadusega tegeleja erialase pädevusena, ilma milleta on tal keeruline edu saavutada. Hennoste (2003) käsitleb teaduskeelt kasutajakeskse allkeelee ehk sotsiolektina. Täpsemalt, teadlaste kui sotsiaalse rühma erikeele ehk slängina, mille abil ennast ühiskonna teistest gruppidest eristatakse. Akadeemiline stiil hõlmab nii teadusega tegeleja **suulist** (loengute pidamine, esitlused, konverentsiettekanded jms) kui ka **kirjalikku eneseväljendust** (ettekanded, uurimisaranded, teadusartiklid jms). Coffini jt (2003) arvamuse järgi kuulub akadeemiline stiil laiemale, akadeemilise kirjaoskuse sotsiaalse praktika juurde, mis õpetab käituma akadeemiliselt ja kujundab identiteeti.

Nagu Hennoste (2003) kirjutab, on stiilierinevused paigutatud formaalsuse skaalale, väga formaalsest väga informaalesseni (intiimseni). Teadusstiil kuulub formaalsuse skaala esimesena nimetatud otsa. Seda tingib vajadus üheselt mõistetava, täpse ja selge info edastamise viisi järele. Teadusliku keelekasutuse eesmärgiks on teadmiste edastamine, mida erinevate „kaunistuste“ lisamine vaid takistaks.

Akadeemilist stiili iseloomustab erinevate autorite (Ehala 2000; Coffin jt 2003; Hirsjärvi jt 2005; Hartley 2008) kirjelduste kohaselt

Objektiivsus – autor püüab oma seisukohti väljendada neutraalselt, ilma liialt subjektiivse „käekirjata“. Tihti kirjutatakse kolmandas isikus, kuigi viimastel aastakümnetel on mina-vormis kirjutamine üha enam aktsepteeritud, seda eriti humanitaar- ja sotsiaalteadustes. Soovitatav on vältida afektiivseid väljendeid, õigustamist ja naljatamist, selle asemel esitatakse kõik olulised andmed ja võimalikud argumendid, isegi kui need on vastuolus tõestatavate väidetega.

Formaalsus – laiemale lugejaskonnale mõeldud tekstide, nt artiklite või uurimisarannete puhul ei tunne autor lugejat isiklikult. Ta arvestab, et lähemate sõprade ja kolleegide kõrval võivad lugejate hulka kuuluda ka kirjutajast

paremate teadmistega ja kõrgemal positsioonil olevad isikud. Iseloomulik on lugejat austav, liigseid lihtsustusi vältiv kirjastiil.

Selge ja tabav keelekasutus – hea teadusstiili eelduseks ja aluseks on hea tarbestiil. Teisiti öeldes – keelt hästi valdavaks teaduslikuks kirjutajaks saamise eelduseks on igapäevakeele hea valdamine.

Komplekssus – kasutatav keel on võrreldes tavakeelega keerulisem, näiteks laused on pikemad ja keerukama ülesehitusega. Kasutatakse erialasõnavara, sageli ka võõrsõnu ja/või rahvusvahelisi termineid. Samas, ka teadustekstide juures hinnatakse üha rohkem lihtsat ja täpset keelekasutust vastandina ülipikkadele ja väga keerulistele lausekonstruktsioonidele.

Näitlikustamine – väidete illustreerimiseks kasutatakse mitmesuguseid tabelleid, graafikuid ja/või näiteid intervjuudest.

Ettevaatlik ja järelekatsuv keelekasutus – teadustekst on uurija tõlgendus tema kasutuses olevast andmestikust ja valitud kirjandusallikaist. Ta mõistab, et esitab vaid üht „tõe“ versiooni ning tunnistab alternatiivide võimalikkust.

Ebavõrdsest kohtlemisest hoiduv keelekasutus – nimetatud omadus on päevakorral eelkõige inglisekeelses teadusmaailmas ja tuleneb inglise keele olemusest (sugupoolte eristamine). Eesti teaduskeeles kirjutamisel/kõnelemisel tuleb kõne alla teatud sõnade kasutamisest (nt neeger) hoidumine.

Kergesti loetavus ja mõistetavus – teadustekst peaks olema sisuselge ja huvitav, lugema kutsuv. Vähemoluline ei ole loogiline liigendus, tabavad näited, samuti teksti üldine välimus (otstarbekas lõikudeks jaotumine), mis lihtsustab lugemist. Kehtib nõue, et teadustekst peaks olema kiiresti loetav ning oluline info kergesti leitav (kindel, kokkulepitud struktuur, lühikokkuvõtte abstrakti näol).

Terviklikkus ja sidusus – teksti osad on loogilises järjekorras, sidusad. Selle saavutamiseks kasutatakse mitmesuguseid keeletehnoloogilisi vahendeid, nt koordineerivaid ja subordineerivaid fraase.

Vastutustundlikkus – teadmist edastav teadlane vastutab esitatud seisukohtade eest nii lugeja kui uurimuses osalenute ees. Teadmine peab põhinema kogutud andmetel ning uurimuses osalejate huvid (sh konfidentsiaalsus) peavad olema kaitstud.

Argumenteeritus – esitatud väited peavad olema loogilised, põhjendatud ja andmetega tõendatud. Vastupidised seisukohad lükatakse ümber tasakaalukalt ja hinnanguvabalt.

Loogilisus – teadustekstis peab arutluse käik olema jälgitav ning vastama loogikareeglitele. Lubamatud on „seda teavad ju kõik“ laadis järeldused, samuti need, mis „ilmuvad“ intuitiivselt ega ole andmetega seostatud.

Võrdluseks kirjeldan kaht lähenemisviisi, mida vahel võidakse teadusega segi ajada.

Pseudo- ja parateadus

Pseudoteadus sarnaneb paljudes tunnustes teadusele, kuid pseudoteaduse katsete 1) eeldusi ei saa kontrollida, 2) katsed pole korratavad, 3) tingimusi ei saa taasluua. Eristatakse kaht peamist pseudoteaduse käsitlust. Esiteks, kitsamas tähenduses nimetatakse pseudoteaduseks töid, mis ei ole teaduslikud, kuid mida püütakse teadusena esitada. Puudujäägid seisnevad enamasti meetodis või selle kasutamises. Teine, laiem käsitlus nimetab pseudoteaduseks uurimusi, mis tegelevad nähtustega, mida teadus ei ole suuteline seletama (nt mõtteenergiaga mõjutamine). Teadlane kahtleb oma teadmistes, pseudoteadlane ei kahtle.

Parateadus kuulub selgelt mitte-teaduse (*non-science*) valdkonda. Erinevalt pseudoteadusest, mis pretendeerib teaduslikkusele, parateadus pigem vastandab end teadusele, sageli aga peavad selle harrastajad end teadusüleseks, kõrgemaks kui teadus. Parateadusele on omased järgmised tunnused:

- Eeldatakse irratsionaalsete algete või infohankimise teede olemasolu
- Teatud seisundi (puhtus, tasakaal jms) saavutamise vajadus
- Vajalik luba nn kõrgematelt jõududele
- Teatud kaasasündinud erivõimete olemasolu (nt selgeltnägemise võime)
- Ei kahelda väidetes, ei suhtuta neisse kriitiliselt
- Tihti viidatakse salajastele dokumentidele, kadunud tunnistajatele jne
- Mõjutatakse inimeste kõige sügavamaid tundeid ja pakutakse lahendusi teaduslikult veel lahendamata või üldse mitte teaduse valda kuuluvatele probleemidele: “surma pole olemas”, “meie astraalkeha elab igavesti” jms
- Vastab nn suurtele küsimustele (nt elu mõte), mistõttu tundub külgetõmbav.

- Teadmisi saadakse intuiitiivselt sisekaemuse, ilmutuse vms kaudu. Aluseks on subjektiivne kogemus.

Kasutatud allikad

Coffin, C. jt (Eds.)(2003) Teaching Academic Writing: a Toolkit for Higher Education. London: Routledge

Ehala, M. (2000) Kirjutamise kunst: tekstiõpetuse õpik. Tallinn: Künnimees.

Hartley, J. (2008) Academic writing and publishing: a practical handbook. London: Routledge.

Hennoste, T (2003) Eesti sotsiolektide seisund.

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=3982>. 20.09.2009

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaari, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina

Science and Pseudo-Science (2008) <http://plato.stanford.edu/entries/pseudo-science/> 20.09.2009

Lühikesed akadeemilised tekstid: abstrakt, resümee, kokkuvõte, essee, sissejuhatus, pealkiri

Määratlus „lühike“ on suhteline, sest näiteks nii resümee, sissejuhatus, kokkuvõte kui essee võivad olla väga erineva pikkusega. Siiski, võrreldes uurimisaruande, lõputöö või sotsiaalteadusliku teadusartikliga kuuluvad need kahtlemata lühikeste tekstide hulka. Järgnevalt on kirjeldatud iga tekstiliiki, pöörates rohkem tähelepanu abstraktile, resümeele, kokkuvõttele ja esseele, mille koostamine üliõpilastele sageli raskusi valmistab. Lisaks on kirjeldatud sissejuhatus ja pealkirja koostamist.

Abstrakt

kuulub lõputöö (bakalaureuse-, magistri ja doktoritöö) või teadusartikli juurde. Eesti keeles nimetatakse abstrakti mõnikord ka kokkuvõtteks, kuigi töö algusesse kuuluval abstraktil ja töö lõpus esitataval kokkuvõttel on erinev eesmärk ning funktsioon. Reeglina ei ole abstrakt pikem kui 10 % originaaltöö mahust, kuid tavaliselt piiratakse pikkust 100-300 sõnaga. Abstrakt annab lugejale kiire ülevaate uurimuse või artikli sisust, võimaldades hinnata, kas tekst on lugemist väärt. Abstrakt sisaldab tavaliselt paari kuni mõne lause pikkust lühikokkuvõtet uurimuse igast peamisest osast: uuringu eesmärkidest, meetodikast, peamistest tulemustest ning järeldustest. Abstrakt ei sisalda reeglina kirjanduse ülevaadet, kuigi peamised teooriad võidakse nimetada. Reeglina ei viidata abstraktis teistele autoritele ning sellel ei ole kasutatud allikate loetelu. Abstraktid jaotatakse kolme liiki: kirjeldav, informatiivne ja indikatiivne, millest kaks esimest on rohkem kasutatavad. Kirjeldav abstrakt annab ülevaate, millist informatsiooni uurimus sisaldab, millised olid eesmärgid ja meetodika, kuid ei esita uurimistulemusi ja järeldusi. Seda tüüpi abstrakt on väga lühike, tavaliselt kuni 100 sõna. Informatiivne abstrakt sisaldab lisaks ka ülevaadet uurimistulemustest, järeldustest ja tegevussuundadest ning on seetõttu pikem, kuni 300 sõna. Abstrakti kirjutamisel ja struktureerimisel võib olla abiks vastamine järgmisele küsimustele: miks tehti just see uurimus?, mida ja kuidas tehti?, milliste tulemusteni jõuti?, mida tulemused tähendavad?, millist kasu tulemused annavad?.

Resümee

(ka summary) on uurimustöö võõrkeelne lühikokkuvõte. Resümee eesmärgid ja ülesanded on sarnased abstrakti omadele, kuid neid eristab just kasutatav keel. Kui abstrakt on reeglina originaaluurimusega samas keeles, siis resümee kirjutatakse võõrkeeles. Resümee ülesandeks on anda ülevaade töö eesmärgist, käsitletavatest probleemidest, nende lahendustest ning saadud tulemustest lugejale, kes ei valda keelt, milles pikk tekst on kirjutatud. Resümee pikkust tavaliselt kindla sõnade arvuga ei piirata, kuid siingi kehtib 10% reegel. Kui

võimalik, tuleb resümees mahutada ühele leheküljele, sest teist lehekülge sageli ei loeta. Üliõpilastöodes kohtab küllalt tihti, et resümees, abstrakt ja kokkuvõtte on omavahel segamini aetud. Resümees ei ole kokkuvõtte, abstrakt ega sissejuhatuse tõlkevariant, vaid iseseisvalt konstrueeritud tekst, omamoodi süntees töö sissejuhatusest ja kokkuvõttest, mis moodustab tervikliku, ülejäänud teadustekstist eraldiseisvalt mõistetava teksti. Erinevalt abstraktist esitatakse resümees ülevaade uurimuse tulemustest ja järeldustest, samuti ettepanekud edasisteks uurimusteks. Vajadusel esitatakse resümees ka olulisemad arvandmed, lisatakse joonis vms. Sarnaselt kõigi teiste lühikeste tekstidega on sõnastus selge ja konkreetne, kirjavead lubamatud. Eristatakse analüütilist ja parafraaseerivat ehk ümbersõnastavat resümees. Esimene esitab kokkuvõtte autori vaatenurgast, rõhutades tema tööpanust ja vaatenurka. Parafraaseeriv resümees esitatakse kaudsemas vormis, justkui kõrvaltvaataja pilgu läbi, sageli lihtsamal keeles võrreldes originaaltekstiga.

Kokkuvõtte

on käesoleva teksti tähenduses pikema teksti lõppu lisatav ülevaatlik, kõiki olulisemaid originaalteksti osi lühidalt kirjeldav tekst. Kokkuvõtte koostamiseks ei tohiks sobivaid lauseid pikemast tekstist kopeerida, vaid tuleks sõnastada iga tekstilõigu peamine mõte ja esitada see kokkuvõtlikus sõnastuses. Kokkuvõtte on iseseisev tekst. Kui abstrakt ja resümees on mõeldud lugema kutsuvatena, siis kokkuvõtte peaks andma tagasisaate loetule, rõhutades olulisemaid tulemusi ja järeldusi ning tegema ettepanekuid edasisteks uurimusteks.

Essee

(prantsuse keeles *l'essai* 'üritus, katse, proov') on enamasti lühem arutlev kirjutis, mis väljendab ja mõtestab selgitavalt autori arusaamu või seisukohti, pruukides küllalt mitmekesiseid ja vabu kirjanduslikke võtteid. Kui inglise keeles kasutatakse nimetust ka kirjandi tüüpi tekstide kohta, siis eesti keeles ei tähenda essee ja kirjand üht ja sama. Kõrgkoolides kasutatakse essee nimetust väga sageli kõigi üliõpilaste kirjutiste kohta, mis ei ole referaadid või uurimustööd. Selline vaba kasutus tekitab segadust olukorras, kus nimetuse „essee” all peetakse silmas konkreetset, traditsiooniliste reeglite järgi kirjutatud teksti. Essee vormi, pikkuse, ülesehituse ja kasutatud allikate olemasolu kohta võib leida väga erinevaid juhiseid ja reegleid. Rõhutamisest väärib, et essee puhul on omaette väärtuseks vabam, isikupärane ja loominguiline keelekasutus, mis muudab autori naudingut kirjutamisest lugejale nähtavaks. Võib väita, et essee on nauding nii teksti kirjutamisest kui lugemisest. Järgnevalt on kirjeldatud vähem nõudlikku, ingliskeelsest kirjandusest pärinevat käsitlust essee kirjutamisest, mis on jõukohane üliõpilastele. Esmalt kolm printsiipi, mida essee kirjutamisel arvesse võtta:

- esiteks, essee kirjutamiseks peaks autor olema teemaga kursis, valdama informatsiooni, mis eeldab mitmete allikate lugemist;
- teiseks, autoril peaks olema isiklik seisukoht teema suhtes, mis eeldab teema üle mõtlemist, erinevate vaatepunktide tundmaõppimist;
- kolmandaks, kuna lühike tekst eeldab seisukohtade tihedat ja struktureeritud esitamist, tuleks essee kirjutamist käsitleda protsessina ning arendada teksti mitme läbikirjutamise käigus.

Essee ei ole referaat, mis tähendab, et põhirõhk on autori enda seisukohtade esitamisel, mitte viitamisel teiste töödele. Üks võimalus essee kirjutamiseks on lähtumine klassikalisest probleemilahendamise mudelist:

- **Probleemi määratlemine:** milles on küsimus/probleem?, mis on selle põhjused?, kui tõsine see on?
- **Eesmärkide selgitamine:** kas on vastuolulisi eesmärke?, kuidas neid põhjendatakse?, milline eesmärk on tähtsaim?
- **Lahenduste leidmine ja sobitamine praktikasse:** millised on lahendusvariandid?, kes rakendab lahenduse?, milliseid tulemusi on oodata?, kas on vaja hoiakute muutmist?

Essee võib olla üles ehitatud järgmise skeemi alusel:

Sissejuhatus – kirjutise esimene lõik, mis selgitab teemat üldise ideede kaudu. Sisaldab ka kirjutise põhiväidet (*thesis statement*) ehk lauset, mis annab edasi peamise idee. See asub enamasti lõigu viimases osas, kuigi inglisekeelsetes tekstides võib olla ka kohe esimeseks lauseks. Eesti keeles kirjutamisel esitatakse põhiväide enamasti sissejuhatava lõigu lõpus.

Põhiosa – töö osa, mis selgitab ja toetab põhiväidet. Asub sissejuhatuse ja kokkuvõtte vahel. Enamasti koosneb põhiosa rohkem kui ühest lõigust.

Kokkuvõte – essee viimane lõik, mis võtab põhiidee ja seda toetavad ideed kokku või sõnastab need ümber.

Kui arvestada essee kirjutamisel mõlemat esitatud mudelit, kuulub probleemi määratlemine essee sissejuhatusse, eesmärkide seadmine ja arutelu võimalike lahenduste üle aga põhiosasse ja kokkuvõttesse.

Sissejuhatus

juhatab lugema, selle ülesanne on tekitada lugejas teksti vastu huvi. Erinevus varem kirjeldatud lühitekstidest seisneb selles, et kui abstrakt, resümee ja kokkuvõtte annavad originaaltekstist ülevaate nõ tagantjärele, teksti kokku võttes, siis sissejuhatus on ettepoolevaatava, otseses mõttes sisse juhatava iseloomuga. Sissejuhatus pikkuse kohta kehtib samuti juba varem jutuks olnud 10% reegel. Tekst peaks lühidalt kirjeldama uurimustöö ülesandepüstitust, eesmärki, hüpoteese/uurimisküsimusi, meetodikat ja teoreetilist alust. Järgneb ülevaade uurimustöö/artikli struktuurist, milles kirjeldatakse lühidalt iga osa sisu. Sissejuhatuses, vahetult selle ees või järel on tavaks avaldada tänu töö valmimisele kaasa aidanud isikutele (nt juhendajale). Oma ettevaatava iseloomu tõttu ei sisalda sissejuhatus uurimuse tulemusi, järeldusi ega võta eelseisvat teksti kokku.

Pealkiri

on kahtlemata kõige sagedamini loetav osa pikemast tekstist (vahel loetaksegi ainult pealkirja ja abstrakti). Pealkiri peab pakkuma täpset infot uurimustöö või artikli sisu kohta võimalikult lühidas ja täpses sõnastuses. Pealkiri peab olema ühtaegu atraktiivne (nõ artikli *slogan*) ja informatiivne – köitma nõ õigete lugejate tähelepanu. Järgnevalt on loetletud mõned juhised hea pealkirja kirjutamiseks. Nende kohaselt pealkiri

- võib olla nii fraas kui ka terviklause
- ei ole liiga pikk
- kasutab võimalikult täpseid termineid (mõnikord artikli võtmemõisteid)
- sisaldab teksti keskset mõistet (võimalikult alguses)
- osutab artikli tuumale
- sisaldab alapealkirja, kui teemat on vaja täpsustada
- hoidub hinnangutest (nt uus, uudne, innovatiivne lähenemine ... jms).

Kasutatud allikad

Coffin, C. jt (Eds.)(2003) Teaching Academic Writing: a Toolkit for Higher Education. London: Routledge

Ehala, M. (2000) Kirjutamise kunst: tekstiõpetuse õpik. Tallinn: Künnamees.

Hartley, J. (2008) Academic writing and publishing: a practical handbook.
London: Routledge.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaari, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina

Zemach, D. E.; Rumisek, L. A. (2005) Academic Writing from Paragraph to
Essay. New York: MacMillan

Quotation, Summary or Paraphrase? (2006)

<http://elc.polyu.edu.hk/cill/refchoice.htm> 20.09.2009

Pikad akadeemilised tekstid

Antud tekstis leiavad tutvustamist referaat ja uurimisraport, täpsemalt lõputöö. Viimase koostamisel tuleks siiski eelkõige lähtuda koduinstituudi lõputööde koostamise juhendist ja juhendaja soovitudest, käsitledes käesolevat kirjutist nende lisana. Ka referaatide kirjutamisel on esimeseks allikaks siiski õppejõu antud juhised, mis võivad käesolevast kirjeldusest erineda.

Referaat

on kokkuvõtte erinevatest allikatest pärinevast, kuid ühise teema alla mahtuvast teabest, mille päritolu on korrektselt fikseeritud ja viidatud. Referaadi eesmärgiks on **info vahendamine** algallikast lugejani, lisades sellele vaid minimaalselt kirjutaja oma arvamusi. Siiski, referaat ei ole algtekstidest kopeeritud ja autorile meelepärasel moel järjestatud lõikude kogum, vaid kokkuvõtlik terviktekst, mis hõlmab kõik olulise alustekstidest, kuid väldib teisejärgulisi üksikasju. Referaadi koostaja seisukohtade osakaal on suurem analüüsivates ja selgitavates referaatides, mille üheks alaliigiks võib pidada ka bakalaureusetöö kirjanduse ülevaadet. Kasutatakse selget ja täpset sõnastust ning erinevaid keeletehnilisi võtteid (nt koordineerivaid ja subordineerivaid väljendeid, lõikudeks jaotamist jms), mis aitavad teksti tervikuks kujundada ja lihtsustavad lugemist. Erinevus esseest seisneb väiksemas keelelises vabaduses ja selles, et põhiohk on teiste autorite seisukohtade vahendamisel, mitte isikliku vaateviisi esitamisel.

Üliõpilastööde puhul on referaadi **teema** tavaliselt ette antud. Ise teemat valides tuleks lähtuda töö eesmärgist ja sellest, mida uurima, analüüsima, kirjeldama või selgitama asutakse. Algajal kirjutajal on kasulik ja soovitatav alustada **kirjutamiseelsetest harjutustest**, näiteks koostada ideekaart ja struktuurikaart või viia läbi ajurünnak.

Kui teema on olemas, on aeg alustada **allikmaterjali kogumisega**. Kõigepealt tuleks viia end kurssi, mida teema kohta varem kirjutatud on. Esimese infootsingu tegemiseks on kasulik külastada raamatukogu (sh elektroonilisi katalooge) ja internetti. Üliõpilastööde koostamisel võib alati pöörduda ka õppejõu poole, kes oskab infootsingu tegemisel juhendada.

Allikmaterjalide kasutamiseks on mitmeid võimalusi. Teiste autorite töid võib **refereerida otseselt ja kaudselt**, samuti tuleb kõne alla sõnasõnaline **tsiteerimine**. Igal juhul tuleb **viidata** kõigile teiste autorite seisukohtadele, hoidudes neid esitamast enda omadena. Referaadi lõpus esitatakse kõigi **kasutatud allikate loetelu**. Viitamiseks ja allikaloendi koostamiseks võib kasutada erinevaid **viitamissüsteeme**, kuid kehtib reegel, et sama süsteem peaks läbima tervet tööd. Kehtib reegel, et kõik tekstis viidatud allikad peavad

olema esindatud allikaloendis ning vastupidi, allikaloend ei tohiks sisaldada allikaid, millele ei ole tekstis viidatud. Kui referaat on koostatud vaid ühe allika põhjal, siis peaks see kajastuma pealkirjas või sissejuhatuses. Alljärgnevalt on esitatud tavapärase referaadi struktuur:

- Tiitelleht
- Sisukord
- Sissejuhatus
- Põhiosa (võib sisaldada alapeatükke)
- Kokkuvõte
- Kasutatud allikate loetelu
- Lisad (fotod, skeemid, tabelid jms)

Referaadi põhiosa **liigendatakse** teemast ja materjalidest lähtuvalt peatükkideks ja alapeatükkideks. Tuleb jälgida, et iga lõik oleks loogiline tervik ja annaks edasi ühte mõtet. Lõigud peavad olema ühendatud sidusalt alapeatükiks või peatükiks, mille saavutamiseks on hea taaskord kasutada siduvaid väljendeid. Hoiduda tuleks liiga lühikestest alapeatükkidest ja **liigsest struktureerimisest**, mis vastupidiselt, raskendab lugemist ja hakib teksti. Keelelise ja stiililise korrektsuse saavutamiseks on hea töö mitmekordne **läbikirjutamine**.

Tavapäraselt lähtutakse referaadi koostamisel **teadusteksti kirjutamise põhimõtetest**, näiteks kirjutatakse umbisikulises, mitte mina-vormis. Sobimatu on emotsioonide (nt üllatuse, imestuse vms) ja hinnangute väljendamine ja liiga kujundlik keel. Samuti välditakse moesõnu, võõrsõnade liigtarvitamist ja kõnekeelt. **Võõrkeelsed tsitaatsõnad**, mida vahel on tarvis eestikeelse mõiste selgitamiseks või täpsustamiseks, kirjutatakse kursiivis. Referaat on hea **vormistada** koduinstituudi üliõpilastööde vormistamise juhendi järgi, mis pakub ühtlasi võimalust harjutada lõputöö kirjutamiseks vajalikke oskusi.

Uurimisraport

Üliõpilastöödest sisaldavad uurimisraportit bakalaureuse- ja magistritööd. Ka teoreetilist lõputööd võib teatud mõndustega uurimisraportina käsitleda, kuna selle kirjutamiseks tuleb koostajal läbi viia põhjalik ja suuremahuline infootsing ning lugeda paljusid tekste. Tõsi, sellise lõputöö ülesehitus erineb käesolevas tekstis välja pakutust. Järgnevalt on kirjeldatud tavapärasest kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimisraporti struktuuri. Siiski, nagu alguses mainitud, tuleks teksti koostama asudes pidada nõu juhendajaga ning lähtuda konkreetsest olukorrast.

Kvantitatiivse uurimisraporti põhistruktuur

- Tiitelleht
- Võõrkeelne kokkuvõte (*summary* või *abstract*)
- Sisukord
- Sissejuhatus
- Teoreetilised lähtekohad
- Uurimuse peaprobleem, alaprobleemid ja hüpoteesid
- Meetod (uurimisobjekt ehk keda või mida uuriti, uurimisvahendid ehk kuidas mõõdeti, uurimuse kulg ehk millal, kus ja kuidas läbi viidi)
- Tulemused
- Arutelu ehk diskussioon ja järeldused
- Kokkuvõte
- Allikaloend
- Lisad

Kvalitatiivne uurimisraport on olemuselt pigem uurija *lugu* uue teadmiseni jõudmisest. Kirjutamisel kui uurimistegevusel olulisem roll kui kvantitatiivses uurimuses. Võimalik struktuur

- Tiitelleht
- Võõrkeelne kokkuvõte (*summary* või *abstract*)
- Sisukord
- Sissejuhatus
- Probleemiseade
- Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused
- Teoreetiline taust (teooriad on tausta loomiseks, autori maailmavaate kirjeldamiseks, nende kehtivust ei asuta kontrollima või tõendama)
- Andmekogumise ja analüüsimise meetodite kirjeldus, osalejate iseloomustus, autori eneserefleksioon, piirangute kirjeldus

- Analüüsi tulemuste esitamine, sageli koos aruteluga (näitlikustamine autentsete tekstikatketega andmestikust)
- Arutelu (kui ei ole esitatud koos analüüsiga)
- Kokkuvõte
- Allikaloend
- Lisad

Kasutatud allikad

Hartley, J. (2008) Academic writing and publishing: a practical handbook. London and New York: Routledge.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Põldsaar, R., Türk, Ü. (1999) Writing research papers and graduation theses in the humanities and social sciences. Tartu: Tartu University Press.

Refereerimine. Intellektuaalomandi infovärava koduleht www.autor.ee
16.10.2009

Refereerimine ja tsiteerimine

Teiste autorite seisukohtade vahendamine lugejale kuulub lahutamatu osana teadusliku teksti loomise juurde. Hea tava näeb ette, et kõik arvamused, väited jms, mis pärinevad kelleltki teiselt, peavad olema varustatud viitega tegelikule autorile. Teiste autorite seisukohtade vahendamine toimub refereerides ja tsiteerides, mida on järgnevalt lähemalt kirjeldatud. Kõik toodud näited pärinevad käesolevast tekstist.

Refereerimine

on teise autori teose sisu edasiandmine viisil, mis võib erineda vormilt, kuid mitte sisult. Refereerida on võimalik algteksti pikkust säilitades, kuid teisi sõnu kasutades ehk **parafraaseerides** või algteksti lühendades, seisukohti **summeerides**. Kolmas viis refereerimiseks on erinevatest allikatest pärinevate seisukohtade **sünteesimine**, andes edasi ainult allikaid siduva põhiidee.

Küllalt levinud viis on **otsene refereerimine**, mille puhul autori nimi ja viide on lause osa. Nt *"Teiste autorite teksti refereerimine võib mõnikord raskusi valmistada, nagu Ilves (2009) nendib."* Teine võimalus on kasutada **kaudset refereerimist**, kus allikaviide asub lause lõpus sulgudes. Nt. *"Teiste autorite seisukohtade eistamiseks võib kasutada otsest või kaudset refereerimist (Ilves 2009)."* Esimene viis võimaldab luua parema ülesehitusega ja lihtsamini loetavat teksti, kuid mõnikord on otstarbekam kaudne refereerimine. Näiteks juhul, kui allika autoris ei ole isik, vaid institutsioon (ministeeriumi, kõrgkooli vms).

Kuigi refereerimisel ei eeldata algteksti sõna-sõnalist edasiandmist, ei tohi see muuta ega moonutada algteksti mõtet ja tähendust. Lubatud ei ole fraaside või lausete kasutamine sobimatus või tähendust moonutavas kontekstis ega erinevate autorite lausetest oma suva järgi täiesti teistsuguse sisu ja mõttega teksti loomine. Refereerimine ei ole ka teise autori tekstist meelepäraste lausete kopeerimine oma teksti sobivatesse lõikudesse või uue teksti "loomine" erinevate autorite tekstidest kopeeritud lõikudest, mida kahjuks küllalt sageli kohtab ka üliõpilastöodes. Heal tasemel refereeringu tegemiseks tuleks algtekstid esmalt läbi lugeda, nende sisust aru saada ning seejärel oma sõnadega, kuid võimalikult sisulähedaselt ümber jutustada/kirjutada, lisades korrektsed viited. Seega võib refereerimise eelduseks pidada loetust arusaamist.

Tsiteerimine

on algallikast pärineva tekstilõigu sõna-sõnaline, täpne edasiandmine oma tekstis. Tsitaadid paigutatakse jutumärkidesse ning öeldu või kirjutatu antakse

edasi täpselt sellises sõnastuses ja viisil, nagu autor seda algallikas teinud on. Viide sisaldab lisaks autori nimele ja teose väljaandmise aastale ka lehekülje numbrit. Siiski, tsitaadid võivad olla erineva pikkusega ja erinevalt teksti integreeritud.

Esimene võimalus tsitaadi kasutamiseks on selle **integreerimine oma teksti**. Seejuures koosneb tsitaati sisaldav lause justkui kahest erinevast lausest – ühelt poolt tsitaat, teiselt poolt tsiteeriva autori lause. Nt "*Siiski*", rõhutab Ilves (2009: 2), "*tsitaadid võivad olla erineva pikkusega ja erinevalt teksti integreeritud*".

Teiseks võib tsiteerida fraasi, väljendit või terminit teise autori täpses sõnastuses, jättes ülejäänud teksti kõrvale. Nt "*Refereerimise heade tavadega ei ole kooskõlas näiteks 'uue teksti "loomine" erinevate autorite tekstidest kopeeritud lõikudest' nagu Ilves väidab (2009:2)*".

Kolmas viis tsitaatide vormistamiseks on **pikemate lõikude esitamine esiletõstetuna**, väljaspool oma teksti. Sel juhul võib jutumärgid ära jätta, sest tsitaat on ilma nendeta selgesti eristatav. Vahel esitatakse pikem tsitaat väiksemas või kaldkirjas võrreldes muu tekstiga. Tavaline on ka lõigu taande suurendamine, mis tsitaadi esiletõstmist veelgi suurendab.

Nt: Ilves väidab, et

tsiteerimine on algallikast pärineva tekstilõigu sõna-sõnaline, täpne edasiandmine oma tekstis. Tsitaadid paigutatakse jutumärkidesse ning öeldu või kirjutatu antakse edasi täpselt sellises sõnastuses ja viisil, nagu autor seda algallikas teinud on.

(Ilves 2009:2).

Intellektuaalomandi infovärava www.autor.ee kodulehel on autoriõiguse seaduse alusel loetletud tsiteerimise põhieeglid:

- tsiteerimine on lubatud **ainult avaldatud teoste puhul**, kusjuures avaldamine peab olema õiguspärane. Teos loetakse õiguspäraselt avaldatuks, kui teos ise või selle koopiad on autori nõusolekul antud üldsusele kasutamiseks sellises koguses, mis võimaldab üldsusel sellega tutvuda ja seda omandada (AutÕS § 9 lg 1). Üldsus on määramata isikute ring väljaspool autori perekonda ja lähimat tutvusringkonda (AutÕS § 8);
- tsiteerida on lubatud **motiveeritud mahus**. Motiveeritud maht on iga konkreetse teose kasutamise puhul fakti küsimus. Motiveeritud mahu ületamisel on tegemist ebaseadusliku reprodutseerimisega;
- tsiteerides **tuleb järgida teose kui terviku mõtte õige edasiandmise kohustust**, et vältida autori teksti mõtte moonutamist.

- tsitaadi või refereeringu juures tuleb **ära märkida järgmised rekvisiidid**: a) autori nimi (kui see on teosel näidatud); b) teose pealkiri (nimetus); c) teose avaldamise allikas (ajalehe, ajakirja, raamatu jms nimetus, kirjastaja, domeen (interneti aadress), intervjuu andmise viis, aeg, koht jms sõltuvalt teose liigist).

Kasutatud allikad

Harvey, G. (1998) Writing with Sources. A Guide for Students. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.

Hartley, J. (2008) Academic writing and publishing: a practical handbook. London and New York: Routledge.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Tsiteerimine ja refereerimine. Intellektuaalomandi infovärava koduleht <http://www.autor.ee/est/vasak/Teosevabakasuta/Teosetsiteerimi>. 20.10.2009

[The Hong Kong Polytechnic University, The English Language Centre](http://elc.polyu.edu.hk/cill/referenc.htm) site: <http://elc.polyu.edu.hk/cill/referenc.htm> 20.10.2009.

Refereerimise "masin" internetis

<http://elc.polyu.edu.hk/cill/referenceMachine.htm>

Viitamine tekstis, allikaloendi koostamine, allikmaterjali valimine

Viitamine tekstis

Teiste autorite seisukohtade refereerimisel ja tsiteerimisel tuleb viidata algallikaile nii tekstis kui ka koostada kasutatud allikate loetelu. Esmalt teeme juttu tekstis viitamisest. Viitamissüsteeme on palju ja erinevaid ning heaks tavaks peetakse teksti piires ühest viitamissüsteemist kinni pidamist, mitte erinevate süsteemide segamist. Üliõpilastöodes nõutakse reeglina teaduskonnas, osakonnas või instituudis kehtestatud viitamissüsteemi kasutamist ning juhendid tehakse üliõpilastele kättesaadavaks paber kandjal või struktuuriüksuse kodulehel. Kuigi esimestel kursustel võidakse üliõpilastööde vormistuslikku külge suhtuda leebelt ja kõrgeid nõudmisi esitamata, on soovitatav alustada juhendite järgimist kohe studiumi alguses, mitte jätta seda lõputöö vormistamise perioodi. Selline teguviis võimaldab juhenditega tuttavaks saada ja õppida kasutama kõiki vajalikke vormistamise võtteid. Mõned soovitused viitamiseks:

- lähtu oma eriala/instituudi tudengitöödele esitatavatest nõuetest ja ole seejuures järjekindel;
- tekstis oleva viite ja töö lõpus oleva allikaloendi vahel peab valitsema range vastavus: kõik tekstis viidatud allikad peavad olema loetletud allikaloendis ning allikaloendisse ei kirjutata allikaid, mida tekstis viidatud ei ole.
- koosta lugedes iga allika kohta kokkuvõtte koos korrektsete viidete ja allika nimetusega vastavalt instituudi viitamise juhendile. Niimoodi moodustub pikema aja jooksul justkui märkamatuks korrektne bibliograafiline loend, mida on lihtne kasutada pikemat teksti kirjutama asudes. Nii saab vältida asjatut stressi.

Alternatiivina instituudi lõputööde koostamise juhendile on järgnevalt ära toodud Harvardi viitamissüsteem, mis leiab väga sagedast kasutamist teadusajakirjades ja teadusmaailmas üldiselt. Tabelis on esitatud näide viite vormistamiseks.

Autori perekonnanimi (nimed)	Publikatsiooni ilmumise aasta	Lehekülg(jed)
Ilves(tühik)	2006:(tühik)	23; 23-25;

- Kui autoreid on rohkem kui üks (nt: Karu, Hunt ja Ilves (2008) ütlevad, et ...), siis on autorite nimede vahel sõna „ja”. Võõrkeelsete allikate puhul ja/või ingliskeelses tekstis võib viidatava lõigu järel sulgudes ja allikaloendis kasutada & märki. Nt: (Karu & Ilves 2008).

- Kui viidatakse sama autori mitmele allikale, järjestatakse need alates uusimast (Nt: Karu 2009, 2008, 2006).
- Autori sama aastaarvu kandvad allikad eristatakse tähtedega a, b, c jne (Nt: Karu 2009a, 2009b).
- Kui viidatakse paljude autorite töödele, võib need eristada tähestiku järjekorras, tähtsuse järjekorras või ilmumisaasta järjekorras. Kõige enam kasutatav on ilmumise järjekord (Nt: Ilves 2007, Jänes 2006, Karu 2005).
- Tähtsuse järjekorras esitatakse alati esimesena olulisem töö, vähemtähtsate allikate ette märgitakse seejuures "vt ka" (nt Ilves 2007, vt ka Jänes 2007).
- Viitamisel viitamise kaudu esitatakse algul esmase allika viide ning selle järel viide allikale, kus esimest autorit viidati (Nt: Ilves 2005, refereeritud (või tsiteeritud) Jänes 2008).
- Kui allikal ei ole autorit (nt entsüklopeediad, internetilehed, seadused jms), siis viidatakse allika pealkirjale, millele võimalusel lisatakse ka väljaandmise aasta (nt Lastekaitse seadus, Inimarengu aruanne 2008).
- Internetiallikaile viidates ei piisa kodulehe pealkirjast, vaid korrektne on viidata konkreetse teksti pealkirjale (nt mitte www.sm.ee, vaid Lastekaitse kontseptsioon 2006).

Allikaloendi koostamine

Kõik alljärgnevad viited on välja mõeldud ja esitatud näitlikustamiseks. Näited on esitatud allikate tüüpide järgi, tuues tabelis ära kirje koostamise reegli ja tabeli kohal näite. Näited ei hõlma kõiki võimalikke allikatüüpe, vaid ainult kõige sagedamini esinevaid. Oma lõputöö või muu kirjaliku töö tarvis allikaloendi koostamiseks on soovitatav lähtuda instituudi lõputööde koostamise juhendist, mitte antud õppematerjalist.

Raamat

Ilves, K. (2008) *Elu mõte*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kes	Millal	Mis	Kus
Autori perenimi, initsiaal (tühik)	Väljaandmise aeg (ümar-sulgudes)	Pealkiri (<i>italic</i>)	Kirjastuse asukoht: kirjastaja.

Ajakirjaartikkel

Ilves, K. (2008) Elu mõte. *Journal of Life*, Vol 4: 222-333, London: Sage.

Kes	Millal	Mis	Kus
Autor	Väljaandmise aeg	Pealkiri	Ilmumiskanal (lehe nimetus, aastakäik ja leheküljed)

Stuudiumitöö

Ilves, K. (2008) Elu mõte. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

Kes	Millal	Mis	Kus
Autor	Aeg	Pealkiri (sh töö liik)	Ilmumiskoht (kõrgkool, osakond)

Elektroniline allikas

Ilves, K. (2008) Elu mõte. <http://www.elumõte.ee>. 25.10.2008.

autor või dokumendi sisu eest vastutav autor ja avaldamisaasta	allika pealkiri, kui allikas kuulub publikatsiooni-sarja, siis artikli pealkiri, publikatsiooni-sari, köide ja number	URL-aadress	millal uurija on viimati kodulehekülge külastanud ja teksti välja trükinud
--	---	-------------	--

Allikmaterjali valimine ja hindamine

Info usaldatavuse ja teaduslikkuse hindamine on uurimistöo tegemisel eriti oluline. Selle tähtsus on seoses elektroonilise keskkonna laialdase kasutamisega veelgi suurenenud. Suhteliselt kindel valik on laialt tunnustatud ülikoolide ja/või tuntud teadlaste kodulehtedelt leiduva info kasutamine, samuti infootsing ülikooli raamatukogule avatud teadusandmebaasidest, kuid mõnikord on vaja leida materjali mujalt. Info hindamiseks võib analüüsida selle sisu, uurimuste puhul nt kasutatud meetodikat ja teoreetilist tausta, arutelu käiku ja järelduste tegemise

põhimõtteid. Lisaks on allikate tõsiseltvõetavust võimalik hinnata mõningate tehniliste näitajate alusel:

- **URL aadress** – kes või milline organisatsioon on info tootnud.
- **Autori või organisatsiooni meiliaadressi** või muude kontaktandmete olemasolu
- **Kirjandusallika lõpus olev allikaloend** – keda ja milliseid allikaid refereeritakse, milliseid teooriaid kasutatakse
- **Autori tuntus ja autoriteet** – kuivõrd tsiteeritud autor on teiste sama valdkonna autorite poolt, milline on tema taust ja muud tekstid (vt ISI Web of Knowledge, ETIS)
- **Allika vanus** – mida uuem, seda parem, ja klassikaks muutunud tekstid
- **Allika algupärasus** – algupärased teaduslikud tekstid vs laiale publikule suunatud entsüklopeediad, käsiraamatud ja populaarteaduslikud tekstid. Viimaste puhul tõstab väärtust, kui peatükid on esitatud autoritekstidena.
- **Allika usutavus ning väljaande autoriteet ja vastutus** - eelretsenseeritavad teadusajakirjad, teaduskirjastused (SAGE, Routledge, Palgrave, ülikoolide kirjastused) vs laiale lugejaskonnale suunatud nädalaja kuukirjad.
- **Teksti asukoht publikatsioonide klassifikaatoris** (1.1. kohal olev teadusartikkel vs 6. Kohast allpoololev muu looming)

Kasutatud allikad

- Hartley, J. (2008) Academic Writing and Publishing: a Practical Handbook. London and New York: Routledge.
- Harvey, G. (1998) Writing with Sources. A Guide for Students. Cambridge: Hackett Publishing Company, Inc.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaari, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina

Vaata ka

- http://bll.epnet.com/help/ehost/Styles_of_Citation.htm.
- <http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>

Retsenseerimine

on käesoleva teksti mõttes hinnangu andmine kaasüliõpilase bakalareusetööle. Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituudi lõputööde kaitsmise korra kohaselt retsenseerivad bakalaureusetööde kaitsjad vastastikku teineteise lõputöid ning selleks on ette nähtud juhend. Mida retsenseerimine tähendab?

Retsensiooni kirjutamise eesmärgiks on anda töö kirjutajale konstruktiivset tagasisidet töö positiivsete ja parandamist vajavate külgede kohta ning hinnata töö kaitsmisele sobivust. Teadustööde ja -artiklite retsenseerimine on laialt levinud tava teadusmaailmas ning aitab tagada avaldamiseks esitatavate tööde kõrge teadusliku kvaliteedi. Teadusajakirjad, mis käsikirju retsenseerivad, on kõrgemalt hinnatud ning neis avaldatud artiklid omavad teadusmaailmas suuremat kaalu.

Küllalt sageli kohtab suhtumist, nagu tähendaks retsenseerimine ainult töö negatiivsete külgede "üles otsimist" ja avalikustamist, mistõttu retsenseerimise ees tuntakse hirmu. Brian Martin (2008: 1) nimetab kaks reeglit toetava ja positiivse retsensiooni kirjutamiseks: "*ütle, mille poolest töö hea on ja ütle, kuidas seda veelgi paremaks muuta*". Need kaks reeglit võtavad kokku mõiste 'konstruktiivne' sisu.

Kaasüliõpilase tööd retsenseerides tuleks alustada teksti põhjalikust lugemisest ja püüda saada ülevaade tööst kui tervikust. Alles seejärel võiks pöörata tähelepanu teksti üksikutele osadele ning detailidele. Kirjavead jms sekundaarset tähtsust omavad pisiasjad märgitakse ära kõige lõpuks. Pikemalt tehakse neist juttu juhul, kui vigade hulk või töö lohakas vormistamine takistab lugemist või loetu mõistmist. Põhitähelepanu peaks olema pööratud töö empiirilise osa hindamisele, sh metoodika sobivusele ja protseduuride läbiviimisele. Vaatluse alla tasub võtta ka kasutatud allikate teaduslik väärtus ning puuduste leidmisel soovitada lisalugemist.

Retsensiooni üldine toon peaks olema positiivne ja autorit toetav, vajadusel talle konkreetseid parandusettepanekuid tegev. Kriitika kriitika pärast ei ole asjakohane ega kooskõlas akadeemilise etiketiga. Samas, kui töös esinevad tõsised vead, nt tekib kahtlus plagieerimises vms, tuleb sellele kindlasti tähelepanu juhtida, hoidudes asja nõ sõbramehe poolest maha vaikimast. Plagieerimises kaassüüdlaseks olemine on samuti süüteona käsitletav.

Küsimused, millele vastamine aitab retsensiooni koostada

- Kas uurimuse teema on asjakohane ja uurimist väärt?
- Kas tegemist on algupärase uurimusega?

- Kas uurimismeetodeid on kirjeldatud piisava põhjalikkusega?
- Kas uurimismaterjalist piisab järelduste tegemiseks?
- Kas tekst on sisule vastavalt loogiline, selge ja mõistmise huvides piisavalt üksikasjaline?
- Kas tekst on otstarbekalt struktureeritud? Kas alapealkirjad on asjakohased?
- Kas skeemid ja tabelid on loogiliselt koostatud ning vajalikud?
- Kas viited ja allikate loetelu on nõuetele vastav?
- Kas töö keeleline külg on laitmatu?

Akadeemiline (n)etikett

Järgnevalt on esitatud soovitusel, mida võiks meeles pidada akadeemilise sisuga olukordades. Nende hulka kuuluvad ka loengud ja üldse ülikooli seinte vahel viibimine, rääkimata lõputööde kaitsmisest või üleülikoolilistest aktustest osavõtt. Eraldi tähelepanu väärrib e-kirjavahetuse pidamine õppejõudude ja juhendajatega, mille tarvis ei ole sobilikud sõpradevaheliseks suhtluseks kasutatavad keel ega reeglid. Soovitusel tulenevad peamiselt isiklikest (kole)kogemustest.

Suuline ettekanne (sh kaitsekõne)

- Pöördu kuulajate poole nende positsioonile vastavalt, alustades tähtsaimast (professor, õppejõud, üliõpilased, kuulajad; daamid ja härrad, sõbrad)
- Tutvusta end, öeldes täisnime ja positsiooni (vajadusel ka asutus, peamine uurimisvaldkond, pooleliolev uurimus vms)
- Täna kuulajaid kohaletulemise eest
- Reageeri vigadele ja äpardustele rahulikult, vabanda, võimalusel suhtu asjakohase huumoriga
- Ära loe teksti maha, vaid kommenteeri slide või lüümikut, esitades ka lisainfot
- Seisa näoga kuulajate poole ja räägi selgelt ning ära liigu pidevalt ringi, sest kuulajad jälgivad esinejat silmadega
- Jälgi, et sa ei jääks projektori ette
- Struktureeri ettekanne ja järgi struktuuri ning pea etteantud ajast kinni!
- Täna kuulamast

Akadeemiline riietumisstiil

- Tagasihoidlik, konservatiivne ja klassikaline
- Head tava järgiv
- Kohalike reegleid arvestav (nt islamimaades)
- Ehete, jalanõude, jumestuse ja riiete vastavus olukorrale, ilmale jms (vältida tasub moeriideid, läbikumavat riietust, liiga pidulikku riietust, liiga avarat

dekolteed ja lühikest seelikut, lohakat vabaajariietust, "setu sõlg" tüüpi ehteid jms)

- Riietus on isiksusele täienduseks, mitte vastupidi!
- Eeskujuks tasub võtta diplomaatilise korpuse esindajad ehk jälgi uudiseid

E-kirjavahetuse etikett

- Arvesta kirja saaja positsiooni ja pöördu vastavalt. Juhendajale ei sobi kirjutada sarnaselt lapsepõlvesõbra või noorema õe/vennaga.
- Viisakas ja korrektne keelekasutus. Hoidu internetislängist ja slängist üldse, kirjuta täislausetega!
- Anna kirja saajale vastamiseks aega ja arvesta tema hõivatusega (õppejõul ei pruugi olla võimalik õhtul saadetud lõputööd hommikuks kommenteerida)
- Heaks tavaks on vastata kõikidele kirjadele kuni kirjavahetuse lõppemiseni
- Kui kirja saades ei ole võimalik kohe sisulist vastust saata või tekib takistus tähtajast kinni pidamisel, anna sellest teada ja paku uus, jõukohane tähtaeg. Ära oota, et õppejõud viivituse põhjuse järele küsiks.
- Pea meeles, kes on kirjavahetusest eelkõige huvitatud.

Kasutatud allikad

Martin, B. (2008) Writing a helpful referee's report. Autori kodulehekülg: <http://www.bmartin.cc/pubs/08jspwhrr.html> 20.10.2009

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. (2005) Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina

Loomevargus ehk plagieerimine

on lahti seletatult teaduslik vargus: teise autori ideede, uurimistulemuste või sõnalise loome esitamine enda omana ilma tegelikule autorile viitamata. Loomevargust saab toime panna mitmel moel ja alati ei ole tegemist tahtliku tegevuse, vaid lohkusest või ettevaatamatusest tingitud äpardusega. Viimane muidugi ei õigusta tegu või tegematajätmist. Harvey (1998) nimetab kaht loomevarguse alaliiki ning kirjeldab põhilisi viise ja põhjusi selle toimepanemiseks. Järgnevalt on loetelud ära toodud. Lisaks on allpool kirjeldatud loomevarguse käsitlemist Tartu Ülikoolis ja seadustes ning nimetatud ette nähtud sanktsioonid.

Loomevarguse alaliigid

- täielik plagieerimine – tervikteose avaldamine oma nime all ilma autorile viitamata
- mosaiikplagieerimine – üksikute lõikude või peatükkide sobitamine enda teksti ilma, et allikatele oleks viidatud

Enamlevinud loomevarguse viisid

- Info või andmete kasutamine ilma algallika(i)le viitamata
- Idee kasutamine ilma allikale viitamata
- Fraaside või mõttekäikude sõnasõnaline kopeerimine
- Teose struktuuri või ülesehituse strateegia kasutamine
- Uurimistulemustega manipuleerimine
- Sündsusetu koostöö (grupitöö)
- Sama teksti esitamine mitu korda
- Plagieerimises kaassüüdlaseks olemine
- Viitamine valele allikale, allikate segiajamine

Loomevarguse põhjused

- Reeglite eiramine
- Hajameelsus
- Laiskus või hoolimatus
- Aja-paanika
- Hooletu märkmete tegemine
- Tahtlik loomevargus

Loomevarguse tagajärjed

Tartu Ülikooli õppekorralduseeskiri näeb ette plagieerimise juhtumite menetlemise reeglid. Kõige raskemaks tagajärjeks, mida kohaldatakse korduvate

rikkumiste ilmnemisel, on **Tartu Ülikoolist eksmatrikuleerimine**. Eesti Vabariigi seadustest sätestavad autoriõigustesse puutuvat autoriõiguse seadus ning karistusseadustik. Viimase kohaselt kuulub loomevargus ehk **autorsuse rikkumine (KarS § 219)** intellektuaalse omandi vastaste süütegude hulka ning näeb sanktsioonina ette **rahalise karistuse või kuni 3 aastase vangistuse**.

Loomevarguse vältimiseks

tuleks teistelt pärinevate ideede, mõttekäikude ja tekstilõikude kasutamisel oma töödes alati viidata nõuetekohaselt. Nõuete teadasaamiseks on hea viia end kurssi koduinstituudi üliõpilastööde koostamise juhendiga, kus vajalikud reeglid kirjas. Kahtluste korral võib alati pöörduda juhendaja või teiste õppejõudude poole nõu küsimiseks. Viidata tuleks ka sõbralt ja juhendajalt saadud ideele, näiteks neile tänu avaldades.

Kasutatud allikad

Harvey, G. (1998). Writing with Sources. A Guide for Students. Cambridge

Karistusseadustik <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=184411> 20.10.2009

TÜ õppekorralduseeskiri http://www.ut.ee/livelink_files/1219667.pdf 20.10.2009

Autori õiguste kaitse. Intellektuaalomandi infovärv.
<http://www.autor.ee/est/vasak/oigustekaitse> 20.10.2009